Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj

- **Obnovljeni popis** -

Dokument je izradila Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja.

2024.

Sadržaj

Uvod 3
Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj 6
Studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja 6
Studenti iz obitelji nižeg ekonomskog statusa 6
Studenti s dodatnim obiteljskim obvezama 7
Studenti iz jednoroditeljskih obitelji ili bez roditelja 7
Studenti djeca hrvatskih branitelja 8
Studenti iz alternativne skrbi 8
Studenti pripadnici romske manjine 8
Studenti s invaliditetom 9
Stariji studenti 10
Studenti koji rade uz studij 10
Studenti koji su završili strukovnu školu 10
Studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva 11
Studenti koji putuju na studij 11
Studenti iz ruralnih, prometno izoliranih i/ili depriviranih područja 11
Izbjeglice i tražitelji azila 12
Studenti pripadnici LGBT orijentacije 12
Studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području 12
Dodatak 13
Studenti u izvanrednom statusu 13
Studenti stručnih studija 14
Literatura 15

Uvod

U sklopu provedbe Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14) Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja izradila je 2016. godine dokument Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj kojim se na temelju empirijskih podataka i uvida popisalo podzastupljene i/ili ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj te u kratkim crtama razložilo čimbenike koji pridonose njihovoj podzastupljenosti i/ili ranjivosti. Podzastupljenost u visokom obrazovanju pritom je definirana kao niži udio određene skupine studenata koji se nalaze u sustavu visokog obrazovanja u odnosu na populacijske podatke, odnosno u odnosu na situaciju u drugim europskim zemljama. Identificirano je 18 različitih skupina studenata koji ili u nedovoljnom broju sudjeluju u visokom obrazovanju ili tijekom studiranja nailaze na različite prepreke uvjetovane njihovom pripadnošću određenoj skupini, odnosno statusom tijekom studija. Navedeni popis koristi se kao temelj za različite intervencije, poput dodatne podrške prilikom mobilnosti u sklopu programa Erasmus+ i planiranja stipendija i drugih oblika podrške studentima koje pruža Ministarstvo obrazovanja, znanosti i mladih, odnosno visoka učilišta.

Kako je od izrade popisa prošlo osam godina, Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja uvrstila je u svoj Plan mjera za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja za razdoblje 2023. – 2025. revidiranje definicija o ranjivim i podzastupljenim skupinama studenata na temelju u međuvremenu prikupljenih iskustava u radu s navedenim definicijama. Dodatno, od 2016. godine objavljena su i neka nova istraživanja. Ponajprije je riječ o novim ciklusima istraživanja Eurostudent koji se bavi socijalnim i ekonomskim uvjetima studentskog života (izvješća za Hrvatsku objavljena su 2019. za Eurostudent VI i 2021. za Eurostudent VII). Također, 2020. godine Institut za društvena istraživanja je uz potporu tadašnjeg MZO-a u sklopu Erasmus+ projekta SIDERAL objavio Izvješće o podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata: prilozi unaprjeđivanju socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj koje sadrži pregled novijih istraživanja ovih skupina u Hrvatskoj, kao i izvještaj o fokus grupama provedenima s pripadnicima pojedinih skupina. Paralelno s radom Nacionalne skupine i MZOM-a, niz relevantnih dokumenata objavila je i Mreža Cjeloživotno učenje za sve, koja okuplja više od 60 stručnjaka iz znanosti, obrazovanja i civilnog društva u RH.

Ovaj osvježeni i dopunjeni popis temelji se također i na međunarodnim iskustvima. Riječ je ponajprije o aktivnostima Skupine za praćenje Bolonjskog procesa (BFUG – Bologna Follow-up Group) čija je radna skupina za socijalnu dimenziju izradila dokument „Načela i smjernice za jačanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Europskom prostoru visokog obrazovanja", koji su usvojili ministri visokog obrazovanja na ministarskoj konferenciji u Rimu u studenome 2020. godine, kao i pokazatelje provedbe navedenih načela i smjernica. Objavljeno je i istraživanje Eurydice o mjeri u kojoj zemlje članice Europskog prostora visokog obrazovanja primjenjuju ova načela i smjernice. U tijeku je projekt PLAR-U-PAGs koji se također bavi primjenom Načela i smjernica, a na kojem je MZOM partner. Konačno, objavljene su i nove Smjernice za provedbu Strategija za uključivanje i raznolikost programa Erasmus+ i Europskih snaga solidarnosti (Europska komisija, 2021.) koje kao prepreke koje mogu smanjiti nečije životne mogućnosti navode sljedeće:

- invaliditet (u skladu s Konvencijom UN-a o pravima osobama s invaliditetom)
- zdravstvene probleme
- prepreke povezane sa sustavima obrazovanja i osposobljavanja
- kulturološke razlike
- društvene prepreke (ograničene društvene kompetencije, antisocijalno ili visokorizično ponašanje, /bivši/ prijestupnici, /bivši/ ovisnici o drogama ili alkoholu ili društvena marginalizacija, odnosno obiteljske okolnosti - ako je osoba prva u svojoj obitelji pristupila visokom obrazovanju, ako je osoba roditelj /osobito samohrani/,

njegovatelj, hranitelj obitelji ili dijete bez roditelja ili ako je živjela ili živi pod institucijskom skrbi)
- ekonomske prepreke
- prepreke povezane s diskriminacijom
- geografske prepreke.

Uvodno je također važno naglasiti kako navedene skupine nipošto nisu međusobno nepovezane; da citiramo izvješće IDIZ-a (Puzić, 2021.): „Prije prikaza ažuriranih nalaza valja napomenuti kako prikazane spoznaje o zastupljenosti i ranjivosti pojedinih skupina nisu ishod 'prirodnog' stanja, već trenutno postojećeg sustava potpora za ove skupine te čitave ekologije obrazovnih i socijalnih politika na snazi u Republici Hrvatskoj. Također, prikazane skupine ne predstavljaju strogo razdvojene kategorije, već su pojedini aspekti ranjivosti često povezani, a pojedince može karakterizirati ranjivost prema više kriterija. Tako se, primjerice, kategorije studenata čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja i niži socioekonomski status uvelike preklapaju, a tim kategorijama pripada i većina mladih iz romske zajednice. Mogućnost njihova pristupa visokom obrazovanju u velikoj mjeri oblikuje i vrsta srednjeg obrazovanja, mahom strukovnog, koje su prethodno pohađali. Također, velika su preklapanja i između skupine starijih studenata, studenata s djecom i studenata u radnom odnosu (koji pak većinom studiraju kao izvanredni studenti). Valja uzeti u obzir i mogućnost pojave intersekcionalnosti, odnosno da se različiti aspekti ranjivosti međusobno pojačavaju kada su zajedno prisutni. Pojedine ovdje sumirane analize naprosto su prikazivale opservirane izazove ili razlike među skupinama, dok su druge analize raščlanjivale specifični doprinos određenog aspekta na pristup odnosno ranjivost u kontekstu visokog obrazovanja.“ U istraživanju provedenom prilikom izrade dokumenta MZOM-a Metodologija za prikupljanje podataka o obrazovnim i profesionalnim putevima studenata prema njihovom socijalnom i ekonomskom statusu, jednog od rezultata Erasmus+ projekta SIDERAL, zabilježen je stav predstavnika Sveučilišta u Rijeci: „Mišljenja smo da bi problematiku trebalo sagledavati inkluzivnije i sveobuhvatnije, određujući mjere i prateći njihovu primjenu na objedinjene skupine. Samim time bi i Nacionalni plan/izvještaj trebao biti na tragu preporuka mjera koje holistički pristupaju poteškoćama s kojima se suočavaju ranjive skupine u visokom obrazovanju“. Smjernice objavljene u sklopu Erasmus+ projekta „Bologna očima dionika“ (Bologna with Stakeholders Eyes for an Innovative, Inclusive and Interconnected EHEA by 2030) ističu kako je važno da politike razvijene za posebne skupine studenata budu opće primjenjive, a kako bi se svi osjećali kao da pripadaju i dobrodošli su u visoko obrazovanje.

Doista, ranije citirana istraživanja i izvješća pokazuju da cijeli niz intervencija u visokom obrazovanju donosi dobrobiti ne samo većem broju ovdje nabrojenih skupina, nego studentima općenito. Relevantne su mjere dobrim dijelom obuhvaćene europskim dokumentom Načela i smjernica, na kojima se temelji Plan mjera Nacionalne skupine. Iskustva osoba koje su odustale od studija (Odak, Baranović, Baketa, 2023.) upućuju na potrebu provedbe sljedećih mjera na razini visokih učilišta:

- kvalitetnije i studentima vidljivije informiranje o studijskim programima i standardima rada
- psihološka pomoć u nošenju sa stresovima, anksioznošću i depresijom
- pomoć u učenju i nadoknađivanje znanja za predmete za koje im nedostaje potrebno predznanje
- fleksibilniji raspored predavanja i veće mogućnosti za polaganje ispita
- osnivanje odgovarajućeg „centralnog mjesta“ gdje bi studenti koji razmišljaju da napuste studij ili ga već napuštaju mogli zatražiti pomoć
- financijska potpora i subvencije za studente s nižim socioekonomskim statusom te poboljšanje kvalitete studentskog života osiguravanjem bogatijih kulturnih i sportskih sadržaja.

Što se tiče prijedloga za aktivnosti na drugim razinama, one se odnose na financijsku potporu putem stipendija i nagrada, ujednačavanje standarda rada visokih učilišta u istom znanstvenom području, poboljšanje uvjeta i povećanje smještajnih kapaciteta za studente izgradnjom većeg broja studentskih domova, poboljšanje javnog prijevoza do mjesta studiranja, stvaranje povoljnijeg širega konteksta u

kojem studenti mogu jasnije vidjeti svoju profesionalnu budućnost razvijanjem pretpostavki za bolje povezivanje visokog obrazovanja s gospodarskim sektorom te i bolju povezanost visokog obrazovanja sa srednjoškolskim obrazovanjem radi bolje pripreme i adekvatnijeg izbora studijskog programa. Konačno, sudionici fokus grupe na temu smanjivanja jednakosti u visokom obrazovanju (Farnell, T., ur., 2022.) ističu kako „nejednakosti nastaju puno ranije, često i prije osnovne škole" te je „ nemoguće efikasno djelovati na nejednakosti samo i tek na razini visokog obrazovanja". Navedeno je prepoznato u javnim politikama kako EU-a tako i Republike Hrvatske, te je u tijeku cijeli niz projekata i mjera, dijelom financiranih iz fondova EU-a, koji ciljaju smanjiti nejednakosti na svim razinama od predškolskog odgoja i obrazovanja do tržišta rada, a koje bi trebale utjecati i na brojnost i položaj podzastupljenih i ranjivih skupina u visokom obrazovanju.

Isto tako, kad je riječ o nacionalnim politikama, Puzić (2021., str. 30) navodi kako je primjetno širenje poimanja socijalne dimenzije, pri čemu je naglasak stavljen na studente s invaliditetom i studente slabijeg socioekonomskog statusa, ali u isto vrijeme nedostaje evaluacija povezanih politika. Ista studija nalazi i da su visoka učilišta primarno fokusirana na ove dvije skupine studenata, a nešto rjeđe se spominju izvanredni studenti, studenti izvan mjesta prebivališta i stariji studenti. Autori studije (str. 46) pritom uočavaju cijeli niz mjera, poput različitih oblika mentorstva, stručnih praksi kod poslodavaca i sl., koje bi bilo dobro „dodatno razraditi i prilagoditi detektiranim ranjivim i podzastupljenim skupinama u skladu s njihovim potrebama". Studija (str. 119) uz pojedinačne preporuke za unapređenje uvjeta studiranja za pojedine skupine, i naglasak kako su neke - npr. studenti sa statusom azilanta/izbjeglice - vrlo specifične i zahtijevaju zaseban tretman, navodi preporuke čija bi provedba „unaprijedila uvjete studiranja za veći broj ranjivih i podzastupljenih skupina studenata", kako slijedi.

Na razini osnovnog, odnosno srednjoškolskog obrazovanja:

- organizirati edukacije za učenike i nastavnike s ciljem poštovanja i prihvaćanja različitosti u društvu te smanjivanja etničkih, rodnih i drugih vrsta predrasuda
- pravodobno informirati roditelje, učenike i nastavnike o važnim informacijama vezanim uz mogućnosti upisa na visoka učilišta (npr. pravo na stipendiranje i smještaj u studentskom domu) i funkcioniranje sustava visokog obrazovanja
- za vrijeme srednjoškolskog obrazovanja osigurati oblike dopunske nastave (primjerice, u obliku individualnih instrukcija) u svrhu akademskog osnaživanja i stjecanja znanja koja se očekuju na studiju
- osnovati centre za psihološko-savjetodavnu pomoć za učenike osnovnih i srednjih škola.

Nadalje, na razini visokoškolskog obrazovanja pripadnici više podzastupljenih i ranjivih skupina studenata upućuju na potrebu za sljedećim:

- poticati i organizirati različite oblike umrežavanja među studentima koji imaju zajedničke interese ili neke druge zajedničke karakteristike (npr. putem sustava vršnjačkog savjetovanja ili studentskih udruga)
- poboljšati dostupnost informacija o mogućnostima stipendiranja (npr. vezano uz nadležnosti za različite oblike stipendija) i smještaja u studentskom domu
- ponovno razmotriti okolnosti i uvjete (npr. obveza pravodobnosti studiranja, adekvatnost stipendije s obzirom na potrebe studenata) pod kojima se različitim skupinama ranjivih studenata osigurava pravo na stipendije i smještaj u studentskom domu, a s obzirom na specifične aspekte ranjivosti
- osnovati urede za psihološko-savjetodavnu pomoć na svim visokim učilištima.

Većina navedenih mjera uvrštena je u Plan mjera za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja za razdoblje 2023. – 2025. te vjerujemo da će provedba ovog plana dovesti do unapređenja politika i uvjeta studiranja na nacionalnoj razini, kao i na pojedinim visokim učilištima.

Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj

Studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja

Popis podzastupljenih i ranjivih skupina iz 2016. godine prenio je podatke koji su upućivali na podzastupljenost studenata u visokom obrazovanju u Hrvatskoj čiji roditelji imaju najniži stupanj obrazovanja odnosno srednje obrazovanje, a nadzastupljenost studenata čiji roditelji imaju visoko obrazovanje. Pritom se referentima smatraju podaci o populaciji kojoj prema dobi vjerojatno pripada najveći broj roditelja studenata (od 40 do 59 godina starosti). Podatak o prethodnom obrazovanju roditelja na nacionalnoj razini prikuplja se na visokim učilištima u sklopu obrasca ŠV-20 Državnog zavoda za statistiku. Usporedbom podataka prikupljenih za studente upisane na visoka učilišta ak. god. 2022./23. i onih za populaciju 2021. godine u dobi od 40 do 59 godina, vidimo da roditelji studenata češće završavaju visoko obrazovanje, a rjeđe imaju završenu samo osnovnu školu dok doktorat znanosti ima njih 1,5% naspram 0,5% u općoj populaciji. Usporedba podataka iz popisa stanovništva iz 2021. godine te onih iz istraživanja Eurostudent VII pokazuju da se podigla struktura obrazovanja populacije, a isto se dogodilo i s onom roditelja studenata. Međutim, kako navodi autor istraživanja, (Rimac 2021., str. 33), struktura obrazovanosti roditelja studenata i dalje je znatno iznad prosjeka za opću populaciju u Hrvatskoj te je zastupljenost kategorija visokog obrazovanja među roditeljima studenata viša od najrazvijenije urbane sredine u RH, Zagreba. Stoga se, navodi se dalje, jasno može zaključiti da je visoko obrazovanje ipak i dalje manje dostupno studentima koji dolaze iz obitelji s nižim obrazovanjem roditelja, i to unatoč tome što su (kako navodi Puzić, 2021., str. 15) potpore u visokom obrazovanju u većoj mjeri nego ranije usmjerene prema kriteriju potrebe, a manje na temelju uspjeha.

Prema podacima Eurostata (2021.), u cijeloj Europi je slučaj da sa stupnjem obrazovanja roditelja raste i vjerojatnost da će osoba upisati visoko obrazovanje. Isto tako, u cijeloj Europi pa tako i Hrvatskoj, razina obrazovanja utječe na strukturu prihoda i ekonomski status obitelji. Rimac (2021.) pritom navodi kako materijalno stanje roditelja „studenti za sve stupnjeve visokog obrazovanja roditelja ocjenjuju podjednako, te se samo studenti čiji roditelji nisu studirali pozicioniraju u kategoriju iznimno ispodprosječnog ili ispodprosječnog materijalnog stanja“. Dalje popis iz 2016. navodi kako studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja rjeđe sudjeluju u mobilnosti, odnosno nastavljaju studij na višim razinama. Konačno, tamo su navedena istraživanja o potencijalnim uzrocima ove neravnoteže pri čemu je moguća relevantna intervencija sveobuhvatnije obrazovno savjetovanje u školama, a isto navode i Odak, Baranović i Baketa (2023.) kao potencijalnu mjeru povećanja završnosti visokog obrazovanja.

Studenti iz obitelji nižeg ekonomskog statusa

Ekonomski status obitelji relativna je mjera koju je teško mjeriti. U praksi se često koristi kompozitna mjera socioekonomskog statusa obitelji koju velikim dijelom određuje obrazovanje roditelja, a budući da ono utječe kako na prihode, tako i na društveni status i kulturni kapital obitelji (vidi npr. istraživanje PISA OECD-a). Za potrebe različitih intervencija obično se određuje udio prosječnih primanja ispod kojeg se obitelj smatra obitelji nižeg ekonomskog statusa. Primjerice, kako bi stekao bodove za stipendije MZOM-a za studente slabijega socio-ekonomskog statusa, prosječni mjesečni prihodi po članu studentova kućanstva ne smiju prelaziti 100% proračunske osnovice, a maksimalan broj bodova dobiva ako navedeni prihodi ne prelaze 120 eura mjesečno (Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskoga statusa, NN, br. 114/2023.); u ak. god.

2022./23. u prosjeku navedena primanja nisu prelazila 300 eura mjesečno. Podaci o prihodima pritom se preuzimaju iz službene evidencije Porezne uprave. Uz samoprocjenu, koja se koristi npr. u istraživanju Eurostudent i relativna je bogatstvu pojedine lokalne sredine (Rimac, 2021.), može se od ispitanika zatražiti i da navede resurse koji su mu dostupni u kućanstvu (npr. širokopojasni internet).

Popis podzastupljenih i ranjivih skupina iz 2016. godine navodi istraživanja koja pokazuju da niži ekonomski status smanjuje vjerojatnost upisa u visoko obrazovanje kao i sudjelovanja u mobilnostima, ljetnim školama i sl.; dodatno, niži ekonomski status povećava vjerojatnost da će student biti zaposlen, što se dalje samo po sebi navodi kao potencijalna otegotna okolnost tijekom studija; Quinn (2013.) ističe studente lošijeg socioekonomskog statusa kao skupinu s najvećom vjerojatnosti da odustane od visokog obrazovanja. Osim vjerojatnosti upisa u visoko obrazovanje, socioekonomski status može utjecati i na odabir studija (Puzić, Gregurović, Odak, 2021.).

Uz već spomenute stipendije MZOM-a, koje je ak. god. 2022./23. primalo 12 000 studenata i to u iznosu od 200 eura tijekom devet mjeseci, postoje i druge mjere potpore studentima iz ove skupine; primjerice, slijedom upute Pučke pravobraniteljice, AMPEU prioritetno dodjeljuje uvećanu financijsku potporu za mobilnost upravo studentima iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa.

Studenti s dodatnim obiteljskim obvezama

Popis iz 2016. godine kao podzastupljenu i ranjivu skupinu naveo je studente s djecom, a kao uzroke popisao nedostatak financijskih sredstava i vremena za studij. Prema istraživanju Eurostudent VII, 4% hrvatskih studenata ima djecu, naspram 3% 2016. godine. Svuda se udio studenata s djecom povećava s dobi studenata pa Rimac (2021.) ne nalazi nijednog studenata s djecom mlađeg od 24 godine, dok ih među studentima starijima od 30 djecu ima 37%.

Prilikom rasprave o potrebi revidiranja ovog popisa u sklopu Nacionalne skupine, pokazalo se da u praksi hrvatskih visokih učilišta studenti često kao razlog upisivanja mirovanja ili odustajanja studija uz brigu za djecu navode i obveznu brigu za nekog drugog člana obitelji – roditelja, supružnika ili brata ili sestru, odnosno dodatno financijsko, vremensko i psihičko opterećenje koje iz navedenog proizlazi. Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskoga statusa tako prepoznaje sljedeće skupine studenata:

- studente roditelje (uključujući one kojima je dijete preminulo)
- studente iz obitelji u kojima je netko od članova osoba s invaliditetom
- studente kojima su brat ili sestra predškolske dobi ili u sustavu redovitoga obrazovanja.

Povezano s navedenim, Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021 do 2027. prepoznaje kao ranjivu skupinu sve obitelji s više od dvoje djece.

Za potrebe ovog popisa, a u skladu s raspravom u sklopu Nacionalne skupine, uvodimo nešto užu definiciju koja se odnosi na:

- studente roditelje (uključujući one kojima je dijete preminulo)
- studente iz obitelji u kojima je netko od članova osoba s invaliditetom
- studente mlađe od 26 godina koji imaju dvoje ili više braće ili sestara mlađe od 26 u sustavu redovitog obrazovanja.

Studenti iz jednoroditeljskih obitelji ili bez roditelja

Navedeni Nacionalni plan kao ranjivu skupinu prepoznaje i samačka kućanstva, jednoroditeljske obitelji te djecu bez roditeljske skrbi. Već citirani Pravilnik o stipendijama također prepoznaje kao otegotnu okolnost činjenicu da studenti, koje su prema važećim propisima roditelji dužni uzdržavati do 26. godine ako redovito ispunjavaju svoje studijske obveze, žive samo s jednim roditeljem ili bez

roditelja, odnosno djeca su samohranih ili razvedenih roditelja, ili su im jedan ili oba roditelja mrtva. Pretpostavka je da se navedeno često preklapa s nižim prihodima u obitelji te je povezano sa stresom koji može negativno utjecati na psihofizičku dobrobit djece.

Studenti djeca hrvatskih branitelja

Dalje Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti prepoznaje i sljedeću ranjivu skupinu: „hrvatski branitelji i stradalnici iz Domovinskog rata te članovi njihovih obitelji, kao i civilni stradalnici Domovinskog rata i članovi njihovih obitelji koji su suočeni s problemima poput siromaštva, socijalne isključenosti, invaliditeta, nezaposlenosti, bolesti, neriješenog stambenog pitanja, otežanih socijalnih kontakta, bez potpore obitelji i dr.“.

Najranjivije skupine djece hrvatskih branitelja (djeca smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja i djeca najtežih hrvatskih ratnih vojnih invalida) imaju pravo na različite stipendije i poticajne mjere za upis na visoka učilišta. Puzić (2021., str. 21) navodi: „Danas su najmlađa djeca poginulih i nestalih branitelja stara najmanje 25 godina, a time većinom izvan dobi pohađanja redovnog obrazovanja (ali ne i cjeloživotnog). Međutim sustav potpora ostaje relevantan jer u slučaju stopostotnih invalida Domovinskog rata, kao i veterana koji su počinili suicid, i dalje postoji određen broj djece u dobi redovnog školovanja.“ Za njih je osobito važna psihološka podrška tijekom studija, nalazi Puzić (2021., str. 110), dok im je financijska potpora uglavnom dostupna, ali često je administrativno zahtjevno do nje doći, nedostaje centraliziranih informacija, te je u konačnici riječ o niskim iznosima zbog čega je dio studenata svojevoljno ne koristi.

Studenti iz alternativne skrbi

Uz sve probleme na koje nailaze studenti bez roditelja, studenti iz alternativne skrbi imaju i dodatne financijske poteškoće budući da im smještaj i financiranje nakon dovršetka srednje škole nisu zajamčeni, nego ovise o uspjehu na studiju i različitim natječajima. U fokus grupi koju je proveo IDIZ (Puzić, 2021., str. 91) studenti navode potrebu za boljom financijskom podrškom – konkretno, da ne gube automatski prava lošim uspjehom na studiju, te da im se ona omoguće i ako studiraju izvanredno. Također navode potrebu za financiranjem i smještanjem nakon diplome, a tijekom traženja posla. Konačno, navode potrebu za psihološkom podrškom tijekom studiranja.

Studenti pripadnici romske manjine

Prema podacima tadašnjeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za akademsku godinu 2014./2015. upisano je bilo samo sedam studenata/ica koji su se izjasnili kao pripadnici romske manjine. Stipendije za studente pripadnike romske nacionalne manjine, koje se prema važećem Pravilniku iz 2019. godine isplaćuju u deset mjesečnih rata, dodjeljuju se u skladu s rang-listom koja je povezana s uspjehom pri upisu odnosno na studiju, ali redovito studiranje u roku nije uvjet za primitak stipendije kao što je slučaj s drugim stipendijama koje dodjeljuje MZOM. Za ak. god. 2023/24. dodijeljeno je 55 takvih stipendija u mjesečnom iznosu od 215 eura, a još četiri studenta su se prijavila ali nisu zadovoljili uvjete natječaja. Uzme li se u obzir da je 2019./20. dodijeljeno 27 takvih stipendija, razvidno je da je u međuvremenu došlo do povećanja broja studenata Roma. Dodatno, Program potpore u odgoju i obrazovanju pripadnika romske nacionalne manjine za razdoblje 2021. do 2023. godine predviđa osiguravanje smještaja u studentskom domu za 11 studenata, a Zdravstveno veleučilište u Zagrebu od 2015. godine ima posebno upisno mjesto za jednog studenta Roma.
Puzić (2021., str. 22) citira istraživanje prema kojem je više od pola upisanih studenata Roma odustalo od studija; ipak, od navedenih 55 stipendiranih studenata, više od polovice su studenti viših godina studija. Za ove se studente (str. 62) kao ključno navodi informiranje o dostupnim prilikama te senzibilizacija kako okoline, tako i njihovih obitelji. Kad je riječ o mjerama pozitivne diskriminacije, studenti ih podržavaju koliko se i boje da one dodatno pridonose stigmatizaciji. Konačno vrijedi ponoviti nalaze citirane u Popisu iz 2016. godine da „prepreke nastavku školovanja na visokoškolskoj razini nastaju na nižim razinama obrazovanja“, odnosno intervencije kojima će se dodatno povećati

broj pripadnika romske manjine u visokom obrazovanju treba provoditi i na nižim razinama obrazovanja.

Studenti s invaliditetom

Dokument Smjernice za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj navodi: „U Republici Hrvatskoj ne postoji jedinstvena definicija studenata s invaliditetom iako je u najvećoj mjeri u visokom obrazovanju prihvaćena definicija koju donosi prvi dokument u ovom području, Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2007. godine, kao i Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2013. godine (članak 3.). Prema ovom pravilniku studenti s invaliditetom su „svi studenti koji zbog bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti (studenti s oštećenjima vida i sluha, motoričkim poremećajima, kroničnim bolestima, psihičkim bolestima i poremećajima i specifičnim teškoćama učenja kao primjerice disleksijom, disgrafijom i ADHD-om, te ostalim zdravstvenim stanjima i teškoćama koje mogu utjecati na tijek studiranja. Ova definicija idejno je usklađena s definicijom osoba s invaliditetom navedenom u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (Ujedinjeni narodi, 2006.)“. Dalje, Vodič kroz program Erasmus+ navodi kako invaliditet „uključuje fizičke, mentalne, intelektualne ili osjetilne teškoće koje, u interakciji s različitim preprekama, pojedincu mogu onemogućiti da u potpunosti sudjeluje u društvu, ravnopravno s drugima“ pri čemu dodatno „prepreke mogu proizlaziti iz zdravstvenih problema, kao što su teške ili kronične bolesti, ili bilo kojeg drugog fizičkog ili mentalnog stanja povezanog sa zdravljem koje nekome može onemogućiti da sudjeluje u programu“.

Studenti s invaliditetom evidentiraju se na visokim učilištima prilikom prijave za ostvarivanje određenih prava, a prema podacima MZOM-a u ak. god. 2023./24. na hrvatskim visokim učilištima bilo je evidentirano 369 studenata s invaliditetom, što je povećanje u odnosu na 229 studenata s invaliditetom evidentiranih 2020. godine. Prethodne ak. god., 2022./23., stipendije MZOM-a dobivalo je 136 studenata s invaliditetom, a 258 ih je stanovalo u studentskom domu. Stvarni broj osoba s invaliditetom na studiju je vjerojatno viši od navedenog broja, koji predstavlja udio manji od 0,3% svih upisanih studenata budući da ih se dio vjerojatno nije prijavio za korištenje određenih prava. Ipak, i dalje je to neznatno u usporedbi s udjelom osoba s invaliditetom u općoj populaciji s obzirom na dob, prema kojim podacima bi se moglo očekivati da osobe s invaliditetom predstavljaju oko 10% upisanih studenata (vidi HZJZ, 2023.). Paralelno, istraživanje Eurostudent, koje se radi na uzorku, traži od studenata da se sami izjasne o poteškoćama koje bi ih ometale u studiju; isto je učinilo 13% studenata u proteklom ciklusu istraživanja i 20% u pretposljednjem (Rimac, 2021. i 2019.), što ne odudara od prethodnih ciklusa te stavlja Hrvatsku u većinsku skupinu zemalja u kojima je ovaj udio između 10 i 20%; samo u jednoj zemlji on prelazi 30%, a u šest od 23 zemlje je ispod 10%. Pritom je kao poteškoću moguće navesti kronične fizičke bolesti, psihički poremećaj, poteškoće pri kretanju, oštećenje vida ili sluha i poteškoće učenja, odnosno drugi dugotrajni zdravstveni problem, funkcionalno ograničenje ili oštećenje. Oko 3% studenata prijavljuje da ih navedene poteškoće ozbiljno ometaju u studiju.

Prethodni ciklusi istraživanja Eurostudent pokazali su da su studenti iz navedene skupine manje zadovoljni kvalitetom studija te skloniji prekinuti studij, međutim u posljednja dva ciklusa veličina uzorka nije dopuštala takve dodatne analize. Quinn (2013.) nalazi da vjerojatnost odustajanja od studija među studentima s invaliditetom osobito ovisi o socioekonomskom statusu. Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN, br. 119/2022.) za studente s invaliditetom predviđa mogućnost prilagodbe uvjeta studija i dodatna prava iz studentskog standarda. Mladima s invaliditetom visoka učilišta osiguravaju prednost pri upisu na studij na osnovi utvrđenoga tjelesnog oštećenja od 60% uz uvjet da su prošli razredbeni prag i zadovoljili na provjeri posebnih sposobnosti te

se studentima s invaliditetom subvencioniraju participacije u troškovima studija. Međutim, MZOM (2023.) navodi kako je primjena na visokim učilištima neujednačena, a osobito slaba na veleučilištima, te kako je potrebno dodatno educirati nastavnike o ovoj temi, ali i dodatno uskladiti i unaprijediti propise.

Stariji studenti

Za ovu skupinu podaci se nisu znatno promijenili u 7. krugu istraživanja Eurostudent (prema centralnoj bazi podataka): 86% studenata prvi put je studij upisalo s 19 ili manje godina; 7% s 20 ili 21 godinom; a 6% nakon 21 godine (u što je uključeno 2% koji su upisali nakon 30) – naspram 8% 2016. godine. Hrvatska je kao i 2015. godine na 17. mjestu među zemljama sudionicama istraživanja Eurostudent po udjelu studenata starijih od 25 godina, pri čemu je sam udjel nešto veći – 27 naspram 21%.

Kao moguće razloge podzastupljenosti Popis iz 2016. godine navodi financijske teškoće, studij uz rad i nedostatak stipendija. Iz istraživanja Eurostudent (Rimac, 2021., str. 35) proizlazi da su „studenti stariji od 30 godina uglavnom profesionalno aktivne osobe koje se na studij vraćaju iz zaposlenja te ih radi 80,3 posto, dok povremeni posao tijekom nastavne godine radi još dodatnih 4,3 posto. Svega 15,4 posto ne radi tijekom razdoblja nastave na studiju“. Sve navedeno čini ih i ranjivom skupinom te Popis iz 2016. navodi da postoje pokazatelji da oni i češće odustaju od studija. Potencijalna prepreka je i državna matura kao uvjet za upis budući da prema Zakonu o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN, br. 119/2022.) visoko učilište mora općim aktom omogućiti upis bez polaganja državne mature osobama koje su srednju školu završile prije nego što je ona uvedena, 2010. godine. Dodatno, Popis iz 2016. navodi indicije da se studenti iz ove skupine teže integriraju i skloniji su odustati od studija na prvoj godini. U izvješćima o istraživanju Eurostudent (2019. i 2021.) Rimac navodi kao glavni uzrok podzastupljenosti nemogućnost redovnog studija uz rad.

Nakon provedbe navedenih istraživanja na snagu je stupio Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN, br. 119/2022.) koji izrijekom omogućava zaposlenima da studiraju u redovitom statusu i uz subvenciju školarine. Isto tako, nema prepreka da se stariji studenti koji studiraju u redovitom statusu prijave na stipendije koje dodjeljuje MZOM. Stoga se čini opravdanim očekivati određena povećanja broja starijih studenata u idućem razdoblju.

Studenti koji rade uz studij

Podaci iz istraživanja Eurostudent pokazuju porast udjela studenata koji rade uz studij, povremeno i stalno, tako da u posljednjem ciklusu istraživanja uopće nije radilo 56% redovitih i 11% izvanrednih studenata, pri čemu vjerojatnost da student radi raste s dobi studenta. Istraživanja citirana u prethodnom popisu pokazala su i da se vjerojatnost rada uz studij preklapa s lošijim socioekonomskim podrijetlom, kao i da je teško pomiriti radne i studentske obveze, a osobito obvezu prisustvovanja na nastavi.

Od 2018. godine došlo je do izmjene propisa tako da je minimalna studentska satnica regulirana u odnosu na minimalnu plaću, uvedeni su instrumenti nadzora, osiguranja isplate i zaštite na radu te je omogućen studentski rad i za izvanredne studente; sve navedeno trebalo bi pomoći povećanju uspješnosti studiranja navedene skupine studenata.

Studenti koji su završili strukovnu školu

Popis iz 2016. godine navodi istraživanja prema kojima završetak strukovne, a osobito trogodišnje strukovne škole, smanjuje vjerojatnost kako upisa studija, tako i sudjelovanje u mobilnosti i dovršetka prve godine studija. Puzić (2021.) citira nalaze istraživanja EUROSTUDENT VI (Rimac, 2019.) koji

pokazuju preklapanje nižeg ekonomskog statusa i vjerojatnosti pohađanja strukovne škole: „Kad je u pitanju samo iskustvo studiranja, unutar Eurostudent VI istraživanja utvrđeno je kako se troškovi studenata koji dolaze iz strukovnih škola i gimnazija, kao ni onih koji su stekli kvalifikaciju izvan RH, ne razlikuju (Rimac i sur, 2019: 66), ali se razlikuju njihovi resursi. Kad su u pitanju javni izvori financiranja studija, utvrđeno je smanjivanje zaostajanja u učestalosti primanja stipendije od strane studenata koji su prethodno završili strukovnu školu u odnosu na ranije Eurostudent istraživanje iz 2014. godine.“ Također, „većina (vrlo malog broja) učenika koji su nakon trogodišnje strukovne škole i razlikovnog ispita upisali studij izborila se za neki vid stipendije“ (Rimac i sur., 2019: 74), „što je izgledno bio i preduvjet za mogućnost studiranja“. Isto istraživanje pokazuje i da se s ukupnim smanjenjem broja učenika koji završavaju srednje škole povećava i udio onih koji visoko obrazovanje upisuju nakon strukovne škole.

Prema podacima DZS-a za ak. god. 2022./23., polovica studenata prve godine završila je strukovnu školu, a polovica gimnaziju; iz podataka nije vidljivo koji je udio izvorno pohađao trogodišnje strukovno obrazovanje. Učenicima trogodišnjih strukovnih škola prepreku za upis studija čini obveza stjecanja četverogodišnje strukovne kvalifikacije te polaganje državne mature. Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN, br. 119/2022.) kao alternativnu rutu pristupa visokom obrazovanju predviđa kratki stručni studij, koji je moguće upisati nakon trogodišnje strukovne škole bez polaganja državne mature, a nakon čijeg je završetka moguće nastaviti studirati na prijediplomskoj razini. U ovom su trenutku akreditirana samo tri takva studija te na njima studira tek 0,1% svih studenata u RH.

Studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva

Popis iz 2016. navodi kako su zabilježeni „slučajevi mladih osoba (među kojima i nekoliko studenata) koji su tražili pomoć regionalnih centara/prihvatilišta za beskućnike“, a u međuvremenu su otvorene i posebne stambene zajednice za mlade beskućnike. Ipak, ne postoje sustavni podaci ni istraživanja.

Studenti koji putuju na studij

Dok se u prethodnim ciklusima istraživanja Eurostudent mogao pratiti udjel studenata koji putuju iz drugih županija, koji je bio oko 13%, u posljednja dva ciklusa istraživanja samo je bilo moguće utvrditi da oko 30% studenata nije zadovoljno vremenom koje moraju potrošiti na putovanje do studija. Pritom Popis iz 2016. godine navodi kako je obveza putovanja na studij otegotna okolnost zbog vremena, troškova kao i neredovitih linija javnog prijevoza.

Studenti iz ruralnih, prometno izoliranih i/ili depriviranih područja

Uz studente koji putuju na studij, mjesto prebivališta je potencijalna otegotna okolnost u studiju i studentima iz ruralnih područja, manjih mjesta, otoka i drugih prometno izoliranih odnosno depriviranih područja. Puzić (2021.) nailazi na nedostatak podataka koji je bio primjetan i 2016. godine, ali potvrđuje nalaz po kojem učenici iz ruralnih sredina rjeđe upisuju studij, što se osobito odnosi na područje Slavonije (str. 23). Općenito, osobe koje žive na depriviranim područjima i u ruralnim predjelima identificirane su kao ranjiva skupina u Nacionalnom plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021 do 2027.

MZOM (2023., str. 20-21) također navodi kako postoji manjak mjesta u studentskim domovima u većim centrima, a višak u manjima, pri čemu je Hrvatska na dnu EU-a po udjelu studenata koji žive u studentskim domovima, s 9% naspram 20% prosjeka EU-a.

Izbjeglice i tražitelji azila

Izbjeglicama se smatraju sve osobe pod međunarodnom pravnom zaštitom (prema hrvatskom zakonodavstvu su to azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom). Prema međunarodnom pravu u skupinu izbjeglica pripadaju i tražitelji azila. Hrvatska je člankom 70. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN, br. 70/15, 127/17 i 33/23) propisala da azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom ima pravo na visoko obrazovanje pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani u skladu s posebnim propisima, a Zakon o priznavanju i vrednovanju inozemnih obrazovnih kvalifikacija (NN, br. 69/22) predviđa poseban postupak u slučaju da nisu u mogućnosti priložiti dokumentaciju za priznavanje. Prema podacima MZOM-a, u ovom trenutku (ak. god. 23/24.) u RH studiraju četiri strana državljanina sa statusom azilanta. Pritom je od 2006. godine u RH odobren azil ili supsidijarna zaštita ukupno 570 osoba u dobi do 35 godina, što je otprilike dob u kojoj bi osobe mogle biti zainteresirane za studij. Broj tražitelja međunarodne zaštite znatno je veći – prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, u 2023. godini bilo je riječ o više od 68 000 osoba, od čega su više od 1 500 bili maloljetnici bez pratnje; riječ je o višestrukom povećanju u odnosu na prethodnu godinu kad je međunarodnu zaštitu zatražilo 12 000 osoba, dok prethodnih 10-ak godina navedeni broj nije prelazio 3 000.

Publikacija Centra za mirovne studije Izvješće u sjeni o provedbi mjera integracije u Hrvatskoj (2023.) sadrži dva članka u kojima su se sami pripadnici ove skupine pozabavili pristupom prijediplomskom, odnosno poslijediplomskom studiju. Kao glavnu prepreku navode nedostatak informacija, ponajprije informacija o nadležnosti tijela državne uprave, odnosno samih visokih učilišta za pojedina pitanja, a zatim i nedostatak naprednih tečajeva hrvatskog jezika, činjenicu da kao strani državljani moraju plaćati školarinu, odnosno ne dobiju status redovitog studenta pa nemaju pravo na zdravstveno osiguranje te iako je isti propisima omogućen, u praksi često ne ostvare pravo na stipendije.

Studenti pripadnici LGBT orijentacije

Još uvijek nema sustavnih istraživanja ove skupine te se oslanjamo na podatke citirane u prvom Popisu o ranjivosti ove skupine na drugim razinama obrazovanja. Od 2016. godine primjetno je povećanje broja studentskih udruga koje se bave ovom temom, a Puzić (2021., str. 81) nalazi da uz rad studentskih udruga, studenti ove populacije smatraju da imaju velike koristi od centara za psihološku pomoć na visokim učilištima, kao i različitih informacijskih i medijskih kampanja.

Studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području

Postoji određena rodna neravnoteža u srednjem obrazovanju - djevojčice predstavljaju više od 60% učenika u gimnazijama, dok je u strukovnim školama omjer obrnut (DZS, 2022.), a to se prelijeva i na povećani udio studentica u visokom obrazovanju (vidi MZO, 2023., str. 20). I dok je Hrvatska na čelu EU-a po razlici u udjelu studenata i studentica (ibid.), svuda u EU je veća vjerojatnost da će studenti odustati od studija (Quinn, 2013.). Navedena razlika, međutim, ne rezultira u prednosti žena na tržištu rada niti vrijedi za sva područja studiranja.

Popis podazstupljenih i ranjivih skupina iz 2016. godine navodi podatke DZS-a prema kojima je u 2014. godini na studijima u području računarstva od ukupnog broja diplomiranih diplomiralo 19,48% žena, na arhitekturi i građevinarstvu 32,1%, dok je u studijima za odgajatelje i učitelje diplomiralo 97,01% žena, a socijalnu skrb 95,29%. Također citira istraživanje prema kojem su rodni stereotipi o zanimanjima i područjima studija važan čimbenik odabira različitih područja studija, što potvrđuju i nalazi IDIZ-a iz 2021. godine (Puzić, 2021.). Noviji podaci ne upućuju na promjene. Prema podacima DZS-a za studente u ak. god. 2019/20. 57% su studentice, međutim udio žena je iznad 70% u biomedicini i zdravstvu odnosno humanističkom području, a samo 27% u tehničkim znanostima. Prema

podacima iz ISVU-a koji sadrži tekuće podatke po fakultetima, možemo vidjeti da na Sveučilištu u Zagrebu, najvećem hrvatskom sveučilištu, u svibnju 2024. godine na Učiteljskoj akademiji studira 95% žena, dok ih je na Fakultetu elektrotehnike i računarstva 27%, a na Fakultetu strojarstva i brodogradnje 22%. Konačno, pogledamo li strukturu dobitnika STEM stipendija MZOM-a (ak. god. 23/24.), iako su 45% žene, boljim uvidom u podatke razaznajemo da je među dobitnicima stipendija za nenastavničke studije samo 30% žena, dok ih je među dobitnicima stipendija za nastavničke studije 70%.

Fokus grupe IDIZ-a (Puzić, 2021., str. 17) pokazuju da, dok su obje ove skupine podzastupljene, samo žene u tehničkim znanostima imaju i iskustvo ranjive skupine. Naprotiv, muškarci se na studijima na kojima su podzastupljeni osjećaju privilegiranima kako tijekom studija, tako i kasnije, u struci. Puzić, (2021., str. 98) navodi sljedeće preporuke za studentice u tehničkim znanostima: „Studentice primjećuju različite institucionalne prepreke s kojima se susreću tijekom studiranja, no uglavnom je riječ o problemima koji nisu vezani za njihovu pripadnost podzastupljenoj rodnoj skupini (npr. problemi vezani uz raspored obveza na fakultetu, administraciju, organizaciju studija, materijalnu opremljenost fakulteta i sl.). Osim rodnih predrasuda dijela profesora, od prepreka koje pogađaju studentice navodi se nedostatan broj ženskih zahoda na fakultetima i njihova opremljenost. Studentice daju određene prijedloge za koje smatraju da bi mogli smanjiti rodnu diskriminaciju na tehničkim fakultetima. Dio studentica smatra kako bi bilo korisno organizirati edukacije za profesore kako bi se smanjili rodni stereotipi. Ove edukacije mogle bi također usmjeriti profesore na pružanje podrške onim studenticama koje imaju nisku razinu samoefikasnosti u odnosu na muške studente. Predloženo je i uvođenje stegovnih pravilnika kojim bi se definirale sankcije za profesore koji se nedolično ponašaju. S obzirom na pritiske od strane bliskih osoba (npr. članova obitelji) s kojima se dio djevojaka susreće tijekom odabira studija, može se zaključiti kako bi ranija profesionalna orijentacija tijekom srednjoškolskog obrazovanja mogla pomoći djevojkama da ustraju u svojim interesima te u većem broju upišu željene tehničke studije. Također, korisne bi bile edukacije za učenike i nastavnike osnovnih i srednjih škola s ciljem smanjivanja rodnih stereotipa vezanih uz različita zanimanja i područja ljudskog djelovanja. Pozitivan učinak na smanjivanje rodnih stereotipa, jačanje samokompetentnosti djevojaka vezano za upis i studiranje na tehničkim fakultetima te rodni balans studenata i studentica na tehničkim studijima mogla bi imati i medijska kampanja o uspješnim inženjerkama i znanstvenicama u području tehničkih znanosti.“

Dodatak

Studenti u izvanrednom statusu

Prema podacima istraživanja Eurostudent, udio izvanrednih studenata u ukupnoj studentskoj populaciji kreće se oko 27% od 2013. godine, uz trend blagog pada u odnosu na broj redovitih studenata (Rimac, 2021); prema podacima DZS-a, u izvanrednom je statusu studiralo 21% studenata prve godine 2022./23., a ukupno 27% studenata. Navedena skupina studenata češće radi, mora plaćati studij i općenito ima veće životne i studijske troškove, koji su prosječno usporedivi s onima studenata privatnih visokih učilišta (Rimac, 2021.). Dakle, vjerojatnije je da će studenti iz ranjivih skupina studirati u ovom statusu, koji pritom ne nosi subvencije i mogućnosti kakve nosi studij u redovitom statusu. Rimac (2021.) navodi kako se model izvanrednog studija često ne koristi za studij uz rad, već kao osobno financirani studij za studente mlađe dobi koji nisu ušli u kvote određene financiranjem MZOM-a ili su zbog neuspješnog studiranja prešli na izvanredni studij, pri čemu s dobi studenta raste i vjerojatnost da će studirati izvanredno. Općenito na europskoj razini vrijedi nalaz da studenti u izvanrednom statusu imaju veće šanse odustati od studija, osobito kad paralelno pripadaju nekoj drugoj ranjivoj skupini, primjerice imaju dodatne obiteljske obveze (Quinn, 2013.).

Uz promjenu terminologije, novi Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti omogućio je studentima u izvanrednom statusu studentski rad ako steknu barem 1 ECTS u akademskoj godini, te izrijekom propisao radno opterećenje od 30 do 60 ECTS-a po akademskoj godini.

Studenti stručnih studija

Popis iz 2016. godine citira niz istraživanja prema kojima je veća vjerojatnost da su studenti stručnih studija pripadnici neke od ranjivih skupina. Prema podacima DZS-a, u zimskom semestru ak. g. 2022./2023. od ukupnog broja studenata na stručni kratki studij bilo je upisano manje od 0,1% studenata, na stručni prijediplomski studij 24,3% studenata, a na stručni diplomski studij 5,0% studenata. Do znatnog porasta udjela studenata stručnih studija prema Rimcu (2021.) došlo je u ak. god. 2018./19., kada je dotad stabilan udio od 14% skočio na 18%, uz paralelno smanjenje udjela studenata koji nastavljaju stručni studij na diplomskoj razini. Autor ovo objašnjava širenjem visokog obrazovanja na dio populacije slabijeg prethodnog uspjeha u školovanju pri čemu, naravno, slabiji uspjeh u školovanju može biti posljedica pripadnosti nekoj od ranjivih skupina.
U isto vrijeme (Rimac, 2021., str. 15), „pogledaju li se udjeli broja studenata prema tipu visokog učilišta, vidljivo je da udio sveučilišta polako raste bez obzira na smanjen udio sveučilišnih studija u relativnom udjelu“. Isto istraživanje nalazi i povećanje udjela studenata stručnih studija među starijim studentima kojih je pritom, kako je već navedeno, ukupno malen broj.

Literatura

BFUG, 2020. Principles and Guidelines to Strengthen the Social Dimension of Higher Education in the EHEA. Ministarsko priopćenje, Rim.
https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf

BFUG, 2024. Indicators and Descriptors for the Principles of the Social Dimension in the European Higher Education Area.
https://www.ehea.info/Immagini/BFUG_WG_on_SD_Indicators_and_Descriptors_4.3_.2024_._-FINAL_.pdf

Centar za mirovne studije - članovi/članice Koordinacijskog odbora – Odbora za promicanje ljudskih prava 2023. Izvješće u sjeni o provedbi mjera integracije u Hrvatskoj.
https://www.cms.hr/system/publication/pdf/187/IZVJE__E_U_SJENI.pdf

Državni zavod za statistiku, 2020. Studenti upisani na stručni i sveučilišni studij u zimskom semestru ak. g. 2019./2020.
https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/08-01-07_01_2020.htm

Državni zavod za statistiku, 2022. Srednje škole, kraj šk. g. 2020./2021. i početak šk. g. 2021./2022.
https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29008.

Državni zavod za statistiku, 2024. Studenti upisani na stručni i sveučilišni studij u zimskom semestru ak. g. 2022./2023.
https://podaci.dzs.hr/media/arac4gkx/si-1726_studenti-u-akademskoj-godini-2022_2023.pdf

Eurostat, 2021. Intergenerational transmission of disadvantages – statistics.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Intergenerational_transmission_of_disadvantages_-_statistics&oldid=598534#Educational_attainment_level:_transition_from_parents_to_current_adults

Europska komisija, Glavna uprava za obrazovanje, mlade, sport i kulturu, 2021. Smjernice za provedbu Strategija za uključivanje i raznolikost programa Erasmus+ i Europskih snaga solidarnosti. Bruxelles.
https://www.ampeu.hr/files/Smjernice-za-uklju%C4%8Divanje-i-raznolikost-u-okviru-programa-Erasmus-i-Europske-snage-solidarnosti.pdf

Eurydice, 2021. Ususret pravičnosti i uključivosti u europskom visokom obrazovanju. Bruxelles.
https://www.ampeu.hr/files/Ususret_pravicnosti_u_visokom_obrazovanju_HR.pdf

Farnell, T. (ur.), 2022. Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja. Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb.
https://iro.hr/wp-content/uploads/2022/05/Obrazovne-nejednakosti_online.hr-F.pdf

Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2023. Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.
https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2024/04/Bilten_-_osobe_s_invaliditetom_2023..pdf

ISVU, Informacijski sustav visokih učilišta, Pregled sustava. https://www.isvu.hr/sustav/

MZO, 2021. Metodologija za prikupljanje podataka o obrazovnim i profesionalnim putevima studenata prema njihovom socijalnom i ekonomskom statusu. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb. https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/SIDERAL/13-8-2021/Metodologija%20za%20prikupljanje%20podataka%20o%20obrazovnim%20i%20profesionalnim%20putevima%20studenata%20prema%20njihovom%20socijalnom%20i%20ekonomskom%20statusu%20.pdf

MZOM, 2023. Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine. https://mzom.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/AkcijskiINacionalniPlan//Nacionalni-plan-razvoja-sustava-obrazovanja-za-razdoblje-do-2027.pdf.

Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, 2016. Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb. https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Podzastupljene%20i%20ranjive%20skupine%20u%20visokom%20obrazovanju%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf

Odak, Baranović, Baketa. „Podigneš svoje dokumente i odeš“: kvalitativna analiza iskustava osoba koje su odustale od studija. Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja, Vol. 61 No. 3 (228), 2023. https://hrcak.srce.hr/clanak/454463

Puzić, S. (ur.), 2021. O podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata: prilozi unaprjeđivanju socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Institut za društvena istraživanja i Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb. https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/SIDERAL/O-podzastupljenim/O%20podzastupljenim%20i%20ranjivim%20skupinama%20studenata%20-%20prilozi%20unaprjedivanju%20socijalne%20dimenzije%20visokog%20obrazovanja.pdf

Puzić, Gregurović, Odak, 2021. Horizontalne razlike u visokom obrazovanju u Hrvatskoj: učinci različitih oblika kapitala na odabir fakulteta različitog društvenog statusa. Revija za socijalnu politiku, Vol. 28 No. 1, 2021. https://hrcak.srce.hr/256425

Quinn, J. 2013. Drop-out and Completion in Higher Education in Europe among students from under-represented groups. NESET Network of Experts/European Commission. https://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2019/06/2013-Drop-out-and-Completion-in-Higher-Education-in-Europe-among-students-from-under-represented-groups.pdf

Rimac, I. 2019. Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT VI za Hrvatsku. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb. https://mzom.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja//Nacionalno%20izvjesce%20istrazivanja%20EUROSTUDENT%20VI%20za%20Hrvatsku.pdf

Rimac, I. 2021. Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT VII za Hrvatsku. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb. https://mzom.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja//istrazivanje-eurostudent-vii-5a-final-2021.pdf